

Azərbaycan poeziyası

**ZƏLİMXAN
YAQUB**

seçmə şeirlər

qanun nəşriyyatı

Xalq şairi Zəlimxan Yaqub müasir ədəbiyyatımızın böyük nümayəndələrindən biridir. Onun şeirləri xalq ruhunun daşıyıcısı olmaqla yanaşı həm də dövrümüzün poetik palitrasıdır. Bu yaradıcılıq nümunələri həm geniş oxucu kütləsinin sevgisini qazanıb, həm də peşəkarlar tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. Bu səbəbdən sərhədlərimizi aşaraq təkcə türk və müsəlman coğrafiyasında deyil, dünyanın bir çox ölkələrində əks-səda doğurmuşdur.

Qanun nəşriyyatı “Azərbaycan poeziyası, seçmə şeirlər” seriyasından Zəlimxan Yaqubun müxtəlif tarixlərdə müxtəlif mövzularda qələmə aldığı şeirləri təqdim edir.

Zəlimxan Yaqub Azərbaycan poeziyası, seçmə şeirlər

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 272 səh.

Janr: poeziya

Yaş qrupu: geniş oxucu kütləsi üçün

Ölçü: 120x185 mm

Cild: qalın

Çapa imzalandı: 28.11.2024

Naşir: Şahbaz Xuduğlu

Tərtibçi və

redaktor: Şərif Ağayar

Korrektor: Əyyar Tahir

Mətn dizaynı: Ramin Əli

Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

Bakı, Azərbaycan, AZ1102, Tbilisi pr., 76

Tel.: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-586-01-5

© Qanun Nəşriyyatı, 2024

Ön söz

*Mən “Əlli yaşın dastanı” poemasının
36 sətirlik “Hardan gəlir Zəlimxan?” fəslini
türk dünyası ədəbiyyat və sənətinin
manifesti, proqramı adlandırırdım...*

Bəxtiyar Vahabzadə

Saz və İrfan, Məkkə və təkyə, Quran və Turan, ruh və Yaddaş... Zəlimxan Yaqubun şeirləri barədə yazmaq üçün ən əvvəl, bu mötəbər məqamlardan başlamaq lazımdır. Zəlimxan Yaqubu müasirlərindən fərqləndirən də elə əslində çoxlarının ayrı-ayrılıqda söykəndiyi bu təməl amillərə bütövlükdə istinad etməsidir. Əgər milli-mənəvi dəyərlərimizin bu qaynaqlarından biri Zəlimxanın düşüncə sistemində iştirak etməsəydi, onun zehniyyəti millətin sazı, ruhu, Məkkəsi, təkyəsi, “Quran”ı və Turanından keçib, ruhani iqlimlərin qovşağında qərar tutmasaydı, indi biz bildiyimiz, tanıdığımız Zəlimxan Yaqub hadisəsinə yəqin ki, şahid olmazdıq. Sadaladığım amillərin Zəlimxan Yaqub yaradıcılığında bir araya gəlib vəhdət kəsb etməsi, şairin yaradıcılıq aurasını

bütövlükdə qapsaması, şübhəsiz ki, Azərbaycanca ötən əsrin son çərəyi və XXI yüzilin ilk illəri üçün milli ədəbiyyatımızın gərəkli hadisəsi olaraq dəyərləndirilməlidir.

... Zəlimxan Yaqub haqqında yazdığı bir məqaləsində görkəmli Azərbaycan alimi Xudu Məmmədov qeyd edirdi ki: “Yad tikinti materialları çox asanlıqla yad memarlıq forması gətirdiyi kimi, yad sözlər də yad şeir forması gətirir”.

Bu mənada, bir şair olaraq “yad tikinti materiallarına” – yad sözlərə və özgə düşüncələrə yönəlməməsi, sazın və klassik irfanın bəxş etdiyi doğma obrazlarla baş-başa qalması, məhrəm keçmişlərə ehya verməsi Zəlimxan Yaquba çağdaş Azərbaycan şeirində ayrıca bir mövqe qazandırdı. Müasir poeziyamızda yaddaş amilinin önə çəkilməsi də onun adı ilə bağlıdır. Yaşar Qarayev demişkən, sabit, mütləq dəyərlərin əbədiliyini, onların baba, əcdad, Yəsəvi, Əmrə kökünü və başlanğıcını... Zəlimxan bizə yəni-dən xatırlatdı, ənənələrin diriliyi və irsiliyi ideyasını tərənnüm etdi.

Yaşar Qarayevin müşahidə etdiyi prosesə tək-cə çağdaş şeirimizdə deyil, müasir həyatımızda da böyük ehtiyac vardı. Zəlimxan Yaqubun gücü onda oldu ki, o, ədəbiyyatın böyük ərzinə fitrətən, şair olaraq, “ıldırım kimi çaxaraq, günəş kimi parlaraq” (*Nizami Cəfərov*) qədəm basdı. Nəsillərin şüurardında yuxuya dalmış aləmlərə can vermək üçün təzahür edənlərin sırasında onun da gəlişi zəruri idi. Tanrı onu başdan-binədən şair biçimində yaratmışdı

və Zəlimxanın ədəbiyyatda estetik dəyərlərin nədən ibarət olduğunu öyrənməyə, mənimsəməyə ehtiyacı da yoxdu, çünki o öz missiyasının uğurlu icrasına anadangəlmə şair fəhminə və vergili ilhamına istinad edərək ilk şeirlərindən etibarən başlamışdı.

Mütləq dəyərlərin diriliyinin, baba, əcdad, Yəsəvi, Əmrə başlanğıcının isbatına indi həmişəkindən daha çox ehtiyac duyuruq. Axı “millət öz irfanı içərisində yaşamalıdır” (*Şeyx Ədəbalı*) həqiqətinə inananlar bu gün, az qala, barmaqla sayılacaq dərəcədə azdır. Zəlimxan isə sübut etdi ki, onun gəlişi Ədəbalının Osman Qaziyə tələq etdiklərinə yeddi yüz ildən sonra – “Amin!” sözləməkdən ötrü baş verib:

*Kitab bizim, Quran bizim, ocaq bizim, pir bizim,
Qıfıl bizim, açar bizim, hikmət bizim, sirr bizim.
... Bizim olan, bizdən olan bizlərə xoş gəlmisən.*

Zəlimxan Yaqubun şeirlərində türkün genetik yaddaşı dipdiridir. Onları məhdud məhəlli çərçivəyə salıb, yalnız bu müstəvidə dəyərləndirmək də olmur. Zəlimxanın obrazlar sistemindəki insanlar minillər boyu təşəkkül tapmış bir şəcərəni ehtiva edir: Oğuz xan, Mete, Atilla, Dədə Qorqud, Alpamış, Manas, Koroğlu, Çingiz, Bilgə, Osman Qazi, Fateh, Əmir Teymur, Ərtoğrul bəy, Orxan Qazi, Xətai, Sultan Səlim, Yunus Əmrə, Əhməd Yəsəvi, Hacı Bəktəşi Vəli, Tapdıq Əmrə, Mövlana, Nizami, Mənsur Həllac, Nəsimi, Füzuli, Kaşğari Mahmud, Əli bəy Hüseynzadə, Hüseyn Cavid... siyahını istənilən qə-

dər uzatmaq olar. Üstəlik, Zəlimxanın təbi-vaala-sının səfər etdiyi tarixi və coğrafi məkanlarda eyni ümummilliyet miqyasları qapsayır: Təbrizdən İstanbula, Göyçədən Qarabağacan, Naxçıvandan Borçalıya, Məkkədən, Mədinədən Anadoluya, Bakıdan Dərbəndə, Kərkükdən Çin səddinə... Tariximizin və mədəniyyətimizin bütün guşələrində Zəlimxan Yaqubun ilhamını dindirən vəsilələr çoxdur. Türkün cahan hakimiyyətinə bağlı və heç vaxt utopik olmayan düşüncəsi bu gün həm də Zəlimxanın yaradıcılığında cərəyan etməkdədir. Və şükür ki, onun Göylə də, Yerlə də rabitəsi daimidir. Özü demişkən, bir əli göydə, bir əli yerdədir. Bir əli haqda, bir əli torpaqdadır.

Zəlimxan Yaqubun ilhamı haralara qanad gərir-gərsin, fərq etməz, onun şeirlərinin alt qatında Vətən əxlaqı başlıca yeri mənimsəyir. Bir daha əvvəllə qayıdıb vurğulamaq istəyirəm ki, ümmət və milliyət duyğusunu səbirlə, təmkinlə, inadla şeirdən-şeirə, misradan-misraya aşılaraq Zəlimxan Yaqub Azərbaycanın xalq şairi ünvanına gəlib çatana qədər mənəvi turançı şairi olaraq qalması bəşəriyyət üçün, sağa-sola bəşəriyyətə, heç vaxt “qızıl Moskvanın”, yaldızlı Qərbin şairi olmadı. O, türk milliyətçiliyinin və iman işığının çərçivəsində qələm çaldı. Bir Azərbaycan deyil, ümumi və böyük vətənin şairi olan Zəlimxanın ədəbi və əbədi xisləti dəyişmədi. Gerçəkdən də: “Zəlimxanın şeirlərində Vətən mövzusu mütləq ölçülərdə təsvir olunmur, ölçüsüzlüyə çevrilir” (*Xudu Məmmədov*).

Xalq şairinin ikicildliyini oxuduqca ölçüsüzlüyə, müəyyən mənada, zamansızlığa qovuşmuş kimi görünən TURAN aləminin tarixi VAXTının və əbədi ZAMANın bütün ərkanı ilə necə təzahür etdiyinin şahidi olursan. Səlim və Xətai qarğaşasının oxucunu dəbərdən tərəflərinə də hər kitabda Zəlimxan Yaqubun yazdıqlarından düşən işıq kimi bir VƏHDƏT işığı düşür:

*Bizə nə lazımdı? Ağız birliyi,
Ağ baxta yol açan ağ üz birliyi.
Qıpçaq qıvrıqlığı, Oğuz birliyi
Olsaydı Xətai-Yavuz birliyi,
Axmazdı ildırım, çaxmazdı şimşək,
Bu gün yumruq kimi birləşə bilsək...*

“Zəlimxanın nəfəsində bizim milli qəhrəmanımız Mete dilə gəlir, Türkünün dünyası dilə gəlir. Biz bilməliyik ki, Azərbaycanın guşədaşı türklükdür... Bizim Türkiyə və bütün Türkünün dünyasına güvənməyimizdir... Böyük salonlarda bu eşqi tərənnüm eləyir Zəlimxan. Ona görə biz Zəlimxanı... ictimai ürək kimi tanınmalı, ondan ibrət götürməliyik (*Xəlil Rza Ulutürk*).

Ulutürkün Azərbaycanın guşədaşı adlandırdığı türklük sadəcə, Xəlil bəyin deyil, bu düşüncəni paylaşan, bu yolda şəhid olmuş bütün milliyyətçi aydınlarımızın ədəbi-məfkurəvi qayəsi olub. Əbəs yerə deyildi ki, 1937-ci ildə idealpərvər sənətkarlarımızı

elə məhz bu məfkurə sisteminə sədaqət göstərdikləri üçün məhv etmişdilər. Və əgər 1937-ci ildən indiyə-cən bu simsar qayələrin arasındakı körpülər qoruna bildisə, əlaqə bağları qırılmadısa, bu mənada, millətimizin ayaqda qala bilməsini təmin edən əsas güc mənbəyinin, həyat qaynağının başında daha geniş və böyük miqyasda ədəbiyyatımızın dayandığını da etiraf etməliyik.

Milli poeziyanın daşdığı missiya, təmsil etdiyi əxlaq Zəlimxan Yaqubun “Döyüşən türk, oyanan türk, qalxan türk” şeirinin təlqin etdiyi milliyyətçi ovqatın çevrəsində aydın şəkildə yansımaqdadır. Şeirin ritmi də, mahiyyəti də müstəsna bir türkçülük havasına malikdir. Müəllifin tarix bilgisi, Tanrı dağlarından Avropaya qədər şaxələnən savaşı təfəkkürünə istinadı Zəlimxan Yaqubun sadəcə, poetik deyil, fərdi də deyil, artıq çoxdandır ki, böyük milli yaddaşa sahib olduğunu əyani təsdiq etməkdədir.

*...Gülqamışdan, Alpamışdan, Manasdan
Geri qalmaz dastan olsun bu dastan.
Qurtar bizi bu həsrətdən, bu yasdan,
Dəniz kimi dalğalan türk, çalxan türk,
Döyüşən türk, oyanan türk, qalxan türk!
Hardan-hara getdiyini bilən yol,
Üfüqlərə qovuşanda gülən yol,
Atılladan Atatürkə gedən yol
Qalxan olsun, başın üstə qalxan türk!*

*Çanaqqala Malazgirdin davamı,
Türk deyil ki, öz qanından qorxan türk!
Təmiz süddən mayalansın, doğulsun,
Mete kimi, Oğuz kimi bir xan, türk!*

*Yaddaşında sıralansın, anılsın,
Ərtoğrul bəy, Osman qazi, Orxan türk!
Yenə Tanrı dağlarını qucaqla,
Dağlar olsun səngərin türk, arxan türk!
Döyüşən türk, oyanan türk, qalxan türk!!!*

Savaş poeziyamızın dəyərli örnəklərindən hesab edə biləcəyimiz həmin şeir barədə müəllifə ünvanladığı yazıda professor Tofiq Hacıyev: “Türkün cild-cild kitabda deyilməli tarixi coğrafiyasını, qəhrəmanlar, sərkərdələr şəcərəsini demisən – onları tutmusan, hər anın tarixi rəmzini tapmısan, türkün tarixini türk sözüənə sığışdırmısan, türk sözünün bədii-estetik obrazını açmısan. “Mete kimi, Oğuz kimi bir xan, türk!” misra deyil, daşlaşmış etnik tarixdir, türkün şəxsiyyətinin açılmasıdır. Bu misra şeirin içində bir şeirdir”, – deyə qeyd edirdi.

Qarabağ ərəfəsindəki millətimizə ünvanlanmış ciddi bir çağırışın əks-sədası olan “Döyüşən türk, oyanan türk, qalxan türk”ü mütaliə etdikcə düşünürsən ki, ictimai həyatımızda 20 Yanvar müsibətindən sonra yaddaş ekolojiyasının zəhərləndiyi kədərli macalda belə şeirlər yazmaq milləti səfərbər etmək baxımından çox əhəmiyyətliyi. Bəzən tarixin elə